

Descoperirile de acest gen, fără a fi prea numeroase (doar 43 de exemplare dintre care doar 11 complete), deoarece provin din contexte arheologice bine datate aduc precizări prețioase pentru stabilirea cronologiei unor tipuri de opaițe.

Pornind de la procedeul de fabricație, materialul a fost împărțit în trei grupe mari:

- A) Opaie prelucrate în tipar
- B) Opaie prelucrate la roată
- C) Opaie modelate cu mâna

A) OPAIȚE PRELUCRATE ÎN TIPAR

Din această grupă fac parte majoritatea opaițelor descoperite în așezare. Deoarece aceste opaițe au fost descoperite în bune condiții stratigrafice, prezentarea lor se va face în ordine cronologică; tipologia care a rezultat are astfel o valoare numai locală, ea trebuind a fi integrată într-o tipologie generală a descoperirilor din întreaga Dobroge¹.

I) Opaie cu disc rectangular

Pasta bej, fină, dură, particule calcaroase; vopsea brun închis la partea superioară. Corpul este oval cu o toartă verticală turnată odată cu partea superioară a opaițului; discul pătrat se unește cu ciocul rotund printr-un canal îngust; baza ovală este înconjurată de o canelură în formă de lacrimă care are imprimată în mijloc litera K. Discul este înconjurat pe trei laturi de ove iar spre canal are o gaură de aerisire(?). Bordura lată, ușor înclinată spre interior este ornamentată cu motivul osului de pește precum și cu un șir paralel de impresiuni. De o parte și de alta a mînerului apar cerculețe slab imprimate (Pl. 74/3 a, b).

Dimensiuni²: L = 9,7 cm; l = 7 cm; I = 3,2/4,7 cm; nr. inv. 28549; C 10; N II.

Datare: ultimul sfert al secolului al IV-lea.

Analogii: Corinth³, Athena⁴.

După cum se vede și din analogii pare a fi vorba de un produs attic.

II) Opaie cu corpul alungit, discul mic și fără canal

1) Pasta bej-cenușie (culoarea poate fi schimbată și ca urmare a incendierii nivelului), vopsea brună pe tot corpul, exfoliată în unele părți.

Corpul alungit are un disc mic puternic adâncit terminat cu un cioc ale cărui margini sînt ridicate. Toarta este inelară cu două nervuri mediane. Baza rotundă, adâncită, are implantată în centru litera M.

Dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 6 cm; I = 3,4/4 cm; nr. inv. 25188; C 17, N I. (Pl. 74/4).

Datare: 370—378

Analogii: Independența (Murighiol)⁵, Efes⁶.

Forma ciocului, analogiile de la Efes par a indica un produs microasiatic. Nu excludem nici o imitație locală⁷ a unui opaiț microasiatic.

2) Pasta cărămizie-orange, particule calcaroase, vopsea roșie-brună la partea superioară. Corpul oval, biconvex în secțiune, discul mic, delimitat printr-o umflătură circulară, gaura de umplere înconjurată de un inel în relief. Deasupra ciocului rotund se află o palmetă în relief. Toarta este lamelară, unită la partea inferioară, printr-o nervură, cu baza inelară. Marginea de joncțiune dintre cele două părți ale opaițului este foarte pronunțată. Pe bordura lată, puternic înclinată, flancând din două părți discul, se află câte două cruci adâncite în pastă, executate neglijent (Pl. 74/1).

Dimensiuni: L = 7,8 cm; l = 5,6 cm; I = 2.6/3,8 cm; nr. inv. 7998; C 8, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Tomis⁸, Sadowetz⁹, Efes¹⁰.

3) Pasta este identică cu a opaițului precedent.

Corpul oval, biconvex în secțiune, discul aproape de loc adâncit, foarte mic, ocupat aproape în întregime de orificiul de umplere, ciocul rotund cu marginea ridicată, toarta lamelară, unită prin nervură cu baza rotundă, plană (Pl. 74/2).

Dimensiuni: L = 6,7 cm; l = 5,1 cm; I = 2.5/3,5 cm; nr. inv. 28551; C 14, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: aceleași cu ale opaițului precedent.

Aceste două opaițe aparțin aceleiași serii dar unor generații diferite, după cum indică atât datarea lor cât și degenerarea caracterelor morfologice și a dimensiunilor. Deși au o origine microasiatică, nu excludem o producere locală a acestor opaițe, având în vedere marginea de joncțiune puternic reliefată, mai ales la ultimul exemplar.

4) Pasta bej-cenușie, vopsea neagră; posibil ca și culorile acestui opaiț să fie schimbate datorită arderii secundare.

S-a păstrat numai jumătate din partea superioară; discul mic, concav, delimitat printr-o umflătură circulară de umerii puternic înclinați, decorați cu linii în relief dispuse radiar. Toarta lamelară, neperforată. (Pl. 74/7)

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹¹.

5) Pasta bej-maronic, ușor micacee, rare particule albe; vopsea roșie. Fragment. Discul concav, înconjurat de trei cercuri incizate. Bordura ușor înclinată spre exterior este decorată cu globule. Toarta lamelară neperforată. (Pl. 74/6)

Dimensiunile: l = cca 7,2 cm; nr. inv. 25389; C 10, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹², Delos¹³, Corinth¹⁴.

Pare să fie un produs microasiatic.

6) Pasta cenușie, fină, vopsea brună (arderea secundară a schimbat culorile).

Fragmentar. Disc concav, delimitat printr-o umflătură circulară de bordura puternic înclinată. Ciocul rotund, puternic înălțat. Decor din globule pe bordură. (Pl. 74/5)

Dimensiuni: l = cca 6,4 cm; nr. inv. 25213; C 4, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: Efes¹⁵, Milet¹⁶.

III) Opaițe cu corpul rotund

1) Pasta bej-maronic, fină, urme de angobă alburie bogată în mica albă, care face să scilipească suprafața opaițului.

Fragmentar. S-a păstrat numai partea superioară, mai puțin ciocul. Discul este mare, circular, mărginit de un manșon circular. Umerii înguști, înclinați ușor spre exterior, decorați cu nervuri paralele dispuse radiar. Toarta lamelară, neperforată, cu trei canale mediane. Discul este decorat cu o scenă mitologică: Dionysos cu nebrida pe brațul stâng, ținând tyrsos-ul în mîna dreaptă iar în fața lui se află pantera. (Pl. 75/1)

Dimensiuni: I_p = 1,5/3 cm; l = 6,7 cm; nr. inv. 25209; C 3, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes¹⁷.

Având în vedere analogia perfectă cât și culoarea argilei, care pare identică cu a exemplarului efesian, pare să fie vorba de un produs importat din Asia Mică. Dimensiunile

mai mici ale exemplarului nostru pare să indice o generație mai târzie a acestei scrii.

2) Pasta bej, moale, angobă proprie.

Fragmentar. Puternica umflătură circulară a discului înconjură o cruce în relief amplasată în centrul acestuia. Brațele crucii sînt decorate cu linii oblice, iar capetele acesteia cu linii verticale. Pe bordura înclinată este dispus un șir de globule. Toarta lamelară neperforată se termină spre bază cu nervuri dispuse sub formă de ancoră sau coadă de pește. (Pl. 75/2)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,2 \text{ cm}$; $I_p = 2,8/4 \text{ cm}$; nr. inv. 4551; Extramuros, N VI.

Datare: mijlocul secolului al V-lea.

Analogii: Tomis¹⁸, Efes¹⁹, Milet²⁰.

3) Pasta roșie-cărămizie, foarte multă mica albă, particule albe relativ mari (calcar?); angobă proprie.

Corpul este rotund, la fel și discul, care este înconjurat de o nervură circulară; umerii ușor înclinați; toarta lamelară, neperforată se termină cu o nervură la partea inferioară. Ciocul rotund are marginile ridicate puternic. Baza inelară. Ca decor apare pe umăr un șir de linii în relief dispuse radial, care în dreptul ciocului se transformă în granule. De o parte și de alta a ciocului ca și a toartei, care a fost lipită ulterior la corpul opaițului, apar cîte două linii în relief terminate cu granule la ambele extremități. Perechi de linii în relief, dar mai lungi, flanchează ciocul și nervura terminală a toartei la partea inferioară. În centrul bazei inelare apare o cruce iar între brațele acesteia este două triunghiuri, toate în relief. (Pl. 75/3)

Dimensiuni: $L = 9,4 \text{ cm}$; $l = 7 \text{ cm}$; $I = 2,8/4,3 \text{ cm}$; nr. inv. 25201; C 18, N V.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: opaițe asemănătoare dar nu identice apar la Tomis²¹ și Delos²². Arhetipul acestui opaiț apare probabil la Butovo²³.

4) Pasta și caracterele morfologice asemănătoare cu ale opaițului precedent.

Discul spart, toarta lipsește. Umărul este decorat cu ciorechini, vrejuri și frunze de viță de vie; se mențin perechile de bastonase cu puncte la extremități care flanchează ciocul și toarta. Decorul părții inferioare este similar cu al piesei anterioare, mai puțin încădrarea nervurii inferioare a mînerului din care a rămas o singură nervură verticală de care se apropie oblic o altă nervură mai mică. (Pl. 75/4)

Dimensiuni: $L = 8,9 \text{ cm}$; $l = 7 \text{ cm}$; $I = 2,7 \text{ cm}$. Nr. inv. 28550. Extramuros, N VI.

Datare: mijlocul secolului al V-lea²⁴.

Analogii: aceleași ca la exemplarul anterior.

5) Pasta și decorul identice cu acelea ale nr. III/3 și III/4.

Fragment din partea inferioară a opaițului.

Nr. inv. 25214; C 8, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Această serie se pare că a fost în uz în toată prima jumătate a secolului al V-lea (cca 420—460). La Athena²⁵ acest opaiț, cu mici modificări, apare pînă în secolul al VII-lea.

6) Pasta bej, fină, dură, la exterior are o angobă proprie cu foarte multă mica albă ceea ce face ca suprafața să-i strălucască parțial.

Fragmentar; discul rotund, concav, are în centru două cercuri concentrice destul de slab reliefate. Toarta lamelară, neperforată are trei incizii mediane longitudinale și se termină spre bază cu o ancoră. Pe umărul convex apare un decor în relief reprezentînd struguri și vrejuri de viță de vie. (Pl. 76/1)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,6 \text{ cm}$. Nr. inv. 28552; C 20, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: Efes²⁶.

7) Textura pastei și morfologia identice cu nr. III/6.

Fragmentar; s-a păstrat o porțiune mai mare din baza inelară, care în centru are imprimată o *planta pedis*. (Pl. 76/2)

Dimensiuni: $l = \text{cca } 7,6 \text{ cm}$; $I = 2,6/4,2 \text{ cm}$; nr. inv. 25207. C 4, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: aceleași cu cele ale opaițului precedent.

Menționăm că decorul acestei piese este mult mai bine reliefat.

8) Textura pastei și morfologia similare cu cele ale ultimelor două piese.

Fragmentar; discul este decorat cu o rozetă iar umărul cu o coroană de frunze (viță de vie?) (Pl. 76/3)

Dimensiuni: l = cca 7,6 cm; I = 2,6/4,4 cm; nr. inv. 25208. C 3, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: Efes ²⁷.

9) Textura pastei, morfologia și decorul de pe umeri identice cu nr. III/5.

Fragmentar (Pl. 76/5) Nr. inv. 24123. C 2, N V.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Aceeași datare o au și alte două fragmente de opaițe descoperite în C 1 și C 4, iar porțiuni mici din patru opaițe aparținând aceluiași tip au apărut și pe nivelul II (ultimul sfert al secolului al IV-lea). Pe două dintre ele, alături de vrejurile de viță de vie și ciorchini apar și frunzele. (Pl. 76/6)

IV) Opaițe cu corpul și discul oval

1) Pastă cărămie, vopsea roșie închis la partea superioară.

Fragmentar; discul concav, oval, mărginit de o nervură și o șanțuire puternică care se deschide spre cioc într-un canal ce nu pare să fi fost prea larg. Pe umărul convex apare un decor din cercuri cu puncte mari în centru, separate prin două linii scurte adinc create. (Pl. 76/7)

C 5, N V. Nr. inv. 25217.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

2) Textura pastei și morfologia identice cu ale opaițului precedent.

Fragmentar. (Pl. 76/10). C 4, N IV. Nr. inv. 25216.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Efes ²⁸.

3) Pasta cărămie-roz, dură, compactă; angobă brun deschis.

Fragment. Discul oval, concav este mărginit de două nervuri puternice; umărul convex este decorat cu S-uri între buclele cărora se află câte un mic cerc. (Pl. 76/9)

C 5, N V. Nr. inv. 25297.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

4) Textura pastei, morfologia și decorul identice cu ale exemplarului precedent.

Nr. inv. 25215; C 4, N IV.

Datare: cca 422—433.

Analogii: Independența (Murighiol) ²⁹.

5) Pasta cenușie, culoare căpătată ca urmare a incendierii nivelului pe care a fost descoperită, fină, dură compactă.

Fragmentar; lipsă baza, părți din disc, umăr și cioc. Discul este concav, oval, delimitat printr-o șanțuire puternică de umerii conveși, unit cu ciocul printr-un canal relativ îngust. Toarta inelară. Umerii sînt decorați cu o linie în zig-zag puternic adîncită iar spațiile libere lăsate de linie sînt umplute cu cîte două cercuri concentrice adîncite. Într-un loc se observă granule, care desigur constituie un defect de tipar, situație frecvent întîlnită la tiparele din gips ³⁰. (Pl. 76/8)

Dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 6,6 cm; I = 3,1/4,6 cm. Nr. inv. 25210. C 4, N V.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Athena (?) ³¹.

6) Pasta rozie-cărămie, fină, dură; vopsea brună-negricioasă cu un slab luciu metalic la partea superioară.

Fragmentar; s-a păstrat puțin din partea superioară și inferioară. Umărul îngust este decorat cu linii mici, adîncite, dispuse radiar; discul pare a fi concav, toarta inelară, baza rotundă, reliefată pe care este imprimată litera ?. (Pl. 76/11)

Dimensiuni: I = cca 2,7/3,7 cm. Nr. inv. 25800. C 20, N V.

Datare: al doilea sfert al secolului al V-lea.

Textura argilei și unele particularități morfologice ne-au determinat să-l includem în cadrul acestui tip.

Acest tip de opaiț, mai puțin întâlnit în literatura de specialitate, se diferențiază de celelalte tipuri prin: de argilă de foarte bună calitate, bej-rozie, fină; discul oval mult adâncit, iar canalul ce duce spre cioc ridicat pînă la nivelul umerilor, care sînt relativ înguști și convecși, cu decorul adâncit; toarta inelară și două cercuri concentrice adîncite ³². La aceste caracteristici de pastă și morfologie se adaugă și datarea similară a tuturor exemplarelor cunoscute de noi în Dobrogea: al doilea sfert al secolului al V-lea. Pînă la apariția altor descoperiri înclinăm să credem că ar putea fi vorba de un eventual produs local inspirat de un opaiț microasiatic de forma celui din Milet ³³.

V) Opaițe cu corpul alungit, discul mic și cu canal

1) Pasta bej-cărămizie, multă mica albă; angobă proprie.

Corp puternic alungit, disc mic înconjurat de o nervură puternică, care se prelungeste sub formă de canal îngust spre cioc bine reliefat cu o largă gaură a fitilului. Toarta lamelară, neperforată. Baza inelară, adîncită; ciocul este flancat la partea inferioară de cîte o nervură. Pe umerii largi, căzuți spre exterior, apare un decor din frunze de viță de vie și ciorchini. (Pl. 77/1)

Dimensiuni: L = 10 cm; l = 6,5 cm; I = 2,8/3,5 cm. Nr. inv. 29616. Extramuros, N VII. Dată: a doua jumătate a secolului al V-lea.

Analogii: Efes ³⁴.

Ar putea fi o imitație locală a unor opaițe microasiatice.

VI) Opaițe de tip nord african

1) Pasta rozic-orange, fină, dură, compactă; angobă orange.

Fragmentar; s-a păstrat o porțiune din cioc și din umăr. Este tipul clasic de opaiț nord african, cu discul ovoidal mărginit de o puternică nervură care se deschide spre cioc într-un canal larg. Umerii dreپți sînt decorați cu un motiv floral, palmetă din trei frunze care stă peste o volută dublă ³⁵ și unul geometric, pătrat dublu liniar cu 16 puncte între cele două linii exterioare cu două cercuri concentrice la mijloc ³⁶. (Pl. 77/2)

Nr. inv. 22273; C 4, N V.

Dată: cca 433—441.

Deoarece lipsește discul ne este greu să găsim analogii. Tipul acesta este însă foarte cunoscut pentru a face alte considerații. Subliniem doar datarea acestui fragment în jurul anului 440, fapt ce confirmă datarea lui Hayes ³⁷.

VII) Opaițe de top balcanic

1) Pasta negricioasă-cenușie, culoare căpătată prin incendierea nivelului, fină.

Corpul alungit și plat cu ciocul în prelungire, umărul lat încadrat spre exterior și interior de cîte o nervură, ultima delimitînd și discul pe care-l unește cu ciocul printr-un canal. Toarta conică, lamelară; baza inelară. Pe umăr apare un decor din liniuțe în relief dispuse radiar în timp ce la partea inferioară a discului apare o cruce în relief. (Pl. 45/4)

Dimensiuni: L = 10,4 cm; l = 6,2 cm; I = 2,7/3,5 cm. Nr. inv. 25101, C 4, N V.

Dată: al doilea sfert al secolului al V-lea (cca 433—441).

Analogii: Independența (Murighiol) ³⁸, Tomis ³⁹, Iatrus ⁴⁰.

Acest tip inspirat de opaițul nord-african va cunoaște o mare popularitate în zona balcanică a imperiului unde va fi întâlnit, cu mici modificări, pînă în prima parte a secolului al VII-lea.

2) Pasta bej-cărămizie, micacee, fină.

Fragment. S-a păstrat o porțiune din partea superioară.

Corpul puternic alungit, discul oval, cu gaura de alimentare în centru, mărginit de o nervură puternică care se deschide spre cioc într-un canal. Umerii puternic aplecați sînt

decorați cu linii mici; din nervura ce mărginește discul se desprinde o nervură ce merge paralel cu prima, iar în dreptul canalului formează o buclă. (Pl. 77/3)

Nr. inv. 36803; Așezare extramuros, S IV, N VII.

Datare: a doua jumătate a secolului al V-lea(?).

Analogii: nu cunoaștem paralele exacte pentru acest opaiț. Ar putea constitui o verigă intermediară între tipurile XXX și XXXII ale lui C Iconomu ⁴¹.

B) OPAIȚE PRELUCRATE LA ROATĂ

1) Pasta de culoare bej-maronie, mica albă, moale, fină; angobă proprie.

Fragmentar; lipsă ciocul. Corpul circular cu discul rotund, foarte puțin adâncit, gaura de alimentare largă, toarta inelară cu două caneluri incizate. Baza plană, rotundă. (Pl. 77/5)

Dimensiuni: $L_p = 8,7$ cm; $l = 6,4$ cm; $I = 3,3/4,1$ cm. Nr. inv. 25199. C 4, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Analogii: Römisch-Germanischen Zentralmuseum-Mainz ⁴².

2) Aceeași textură a pastei și morfologie cu ale exemplarului precedent.

Lipsește toarta și ciocul. (Pl. 77/6)

Dimensiuni: $L/l = 6$ cm; $I = 3$ cm. Nr. inv. 25200. C 10, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

3) Aceeași textură a pastei și morfologie cu primele două exemplare.

Fragmentar; lipsește porțiuni din disc, toarta și ciocul. (Pl. 77/7)

Dimensiuni: $L/l = 6,5$ cm; $I_p = 2,7$ cm. Nr. inv. 25203. C 19, N III.

Datare: primul sfert al secolului al V-lea.

Toate aceste trei opaițe au corpul executat la roată, iar toarta și ciocul lipite ulterior. De asemenea toate se datează în primele decenii ale secolului al V-lea, fiind produse local și imitând o formă la modă în imperiu în această epocă ⁴³.

C) OPAIȚE MODELATE CU MÎNA

Un singur opaiț se înscrie în acest subcapitol.

Pasta este de culoare bej deschis, dură, cu multă scoică pisată, particule albe (calcar?); angobă proprie.

Corpul ovoidal, umerii căzuți puternic, un mare orificiu pentru alimentare cu marginile ridicate, la fel cum pare să fi fost cazul și cu marginile orificiului fitilului. Toarta masivă, inelară, baza plană. (Pl. 77/8)

Dimensiuni: $L = 10$ cm; $l = 5,9$ cm; $I = 4,3/4,5$ cm. Nr. inv. 25197. C 10, N IV.

Datare: cea 422-433.

Analogii: Telița ⁴⁴.

★

În pofida numărului relativ mic — 43 exemplare, din care doar 11 păstrate complet — acest material aduce o importantă contribuție la clarificarea schimburilor economice cu celelalte provincii ale imperiului precum și în privința producției locale. Au putut fi bine individualizate unele tipuri — cum ar fi, de exemplu, opaițele cu corpul și discul oval (IV).

De asemenea contextele arheologice ferm datate au oferit puncte de sprijin pentru datarea unor tipuri de opaițe în cadrul provinciei Scythia Minor, cum ar fi, de exemplu, cel nord african sau imitațiile balcanice ale acestuia, ale căror începuturi nu erau fixate cu precizie.

În afara opaițului cu disc rectangular, presupus a fi un produs important din Attica, toate celelalte opaițe sînt produse sau, de cele mai multe ori, imitații ale centrelor micro-asiatice. Se relevă astfel din nou strînsa legătură care există între Scythia și Asia Mică, continuînd astfel legăturile tradiționale existente între aceste zone încă din epocile elenistică și romană timpurie.